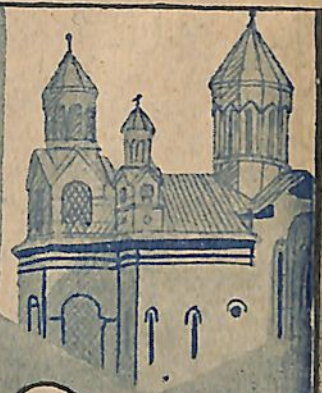

ՄԱՆԿԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

891.998

բ-75

թիվ 21

ՎԱՀԱԳՆԻ
ՎԵՐԵՐԸ

11.3
10

„MASIS“

SOCIETATE ANONIMA DE EDITURA

CAPITAL SOCIAL LEI 500.000

SEDIUL — BUCUREȘTI — B-dul MARIA No. 8 Etaj II

ԾՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ.

«ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»-ը լրացուց իր Ա. վեցամսեան, յոյս տեսած են 12 հասոր գրքեր 24 պատմաւոճֆներով, 400 էջերու մէջ, ընտիր քուղթի վրայ եւ պատկերազարդ: Գինը խիստ լաժան նշանակուած է, ամէն ընթանիքի մասշէլի դարձնելու ցանկութեամբ:

Կը խնդրուի փակել առաջին վեցամսեայի հաշիւները դրկելով փոխարժէքը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ: Պայմաններ՝

Ռումանիոյ համար Լէյ 110.—

Պուլկարիոյ համար Լէվա 80.—

Ֆրանսայի համար Ֆր. Ֆր. 15.—

Գործակալներու համար մասնաւոր գեղջ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՋԴ

Շուտով կը լրանայ մանկական գրադարանի Ա. տարին: Բոլոր գործակալներէն կը խնդրենք, անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, փութացնելով առնուաղն Ա. վեցամսեայի իրենց հաշիւները: Անոնք որ չպիտի փակեն իրենց հաշիւը մինչև 24րդ թիւը, Բ. տարուան Ա. թիւէն պիտի դադրեցնենք առաքումը:

Կը փնտռենք եռանդուն գործակալներ հարաւային և հիւսիսային Ամերիկաներու համար:

* Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն փոխադրութեան պարագային իմացնել մեզ իրենց նոր հասցէն: 20րդ թիւէն քանի մը հատ ետ եկաւ բաժանորդը փոխադրուած ըլլալով:

Տպարան «Աստորիա»

București, Tipografia „ASTORIA“ Pictor Luchian No. 14 Tel. 4 38 25

891.998

F-75

06 AUG 2010

«ՄԱՍԻՍ» Ռ-ՀԱՅ ՀՐԱՏ. ԱՆԱՆ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԹԻԻ 21

ԷԼԼԵՆ ԲԻԻՉԱՆԴ

ՎԱՀԱԳՆԻ ՎԵԳԵՐԸ

Տպարան «Աստորիա» Ե. Սարգսեանի

Բիբոս Լուչիան 14

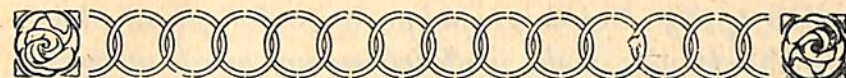
Պ u l f r e c

1936

- 4 MAR 2013

7584

2011-05

ՎԱՀԱԳՆԻ ՎԷԳԵՐԸ

Շատ տարիներ առաջ, ուսերու իշխանութեան տակ գտնուող Հայաստանի հին քաղաքներէն մէկը՝ Կարս, գարունն սկսելուն պէս, շատ հայ գաղթականներ եկան:

Ասոնք կու գային թուրքերու իշխանութեան տակ գտնուող Հայաստանի գիւղերէն ու քաղաքներէն:

Թուրքերը նախանձելով հայերու յառաջդիմութեան, աշխատասիրութեան, հարստութեան՝ կը ճրնչէին, կը կողոպտէին, կը սպաննէին հայերը որ տէր դառնան անոնց ստացուածքին:

Հայերէն շատերը չղիմանալով թուրքերու տրւած նեղութիւններուն՝ կը լքէին իրենց գիւղերը, քաղաքները, տներն ու պարտէզները, ամբողջ հարստութիւնը և կեանքերնին ազատելու համար՝ կու

2061-2060

գային իրենց հայ եղբայրներուն քով, որ ուսերու իշխանութեան տակ համեմատաբար աւելի ապահով կ'ապրէին:

Այդ գարնան այնքա՛ն գաղթականներ էին եկած, որ քաղաքը լեցուած էր: Ուր ազատ սենեակ, հացատուն, խոհանոց, գոմ, վերջապէս պատասպարութիւնք ծածք մը ունէր՝ տրամադրած էր գաղթականներու:

Յոգնած ու մաշած էին գաղթականները. աւոնք օրե՛ր, շաբաթներ քալելով կտրած էին սար ու ձոր, դաշտ ու անտառ, գետ ու վտակ: Պզտիկներ մանաւանդ, ճամբու խոնջէնքէն շատ էին տառապած և հանգիստի պէտք ունէին: Քաղաքին կուշտ ու երջանիկ պզտիկները կը ջանային բանով մը օգտակար ըլլալ իրենց գժբախտ հարազատներուն:

Տիկին Անուշը և իր ինը տարեկան մանչուկը Գուրգէն՝ ամէնէն վերջը քաղաք հասան, որովհետև Գուրգէնը պզտիկ էր, չէր կրցեր արագ քալել. մայրն անոր պատճառով ե՛տ էր մնացած:

Անոնց իբրև բնակարան բաժին ինկաւ անտաշ քարերէ շինուած մարագ մը, որ խարխուլ դուռ մը ունէր և առաստաղին մօտիկ ծակ մը, իբրև լուսամուտ:

Ատոր ալ գոհ եղան Մ ուշն ու Գուրգէնը, որովհետև ծածք մըն էր վերջապէս, որուն տակ կրնային պատասպարուիլ և հանգստանալ:

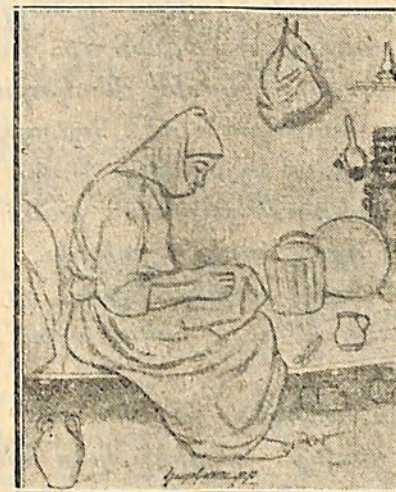
Մարագին տէրը բարի մամիկ մըն էր, որ սիրով ընդունեց զանոնք և ուտելիք տուաւ:

Դրացիներն ալ բարի մարդեր էին. կ'աշխատէին ամէն կերպ օգտակար ըլլալ խեղճ գաղթականներուն: Թագին պզտիկներն ալ սիրեցին Գուրգէնը, անոր հագուստ, կօշիկ, անկողին տրամադրեցին և երբեք անօթի չձգեցին, մինչև որ անոր մայրիկը՝ տիկին Անուշ՝ քիչիկ մը հանգստացաւ և իրեն համար աշխատանք գտաւ:

Գուրգէնին հայրը, որ ուսուցիչ եղած էր իրենց գիւղին դպրոցը, սպաննուած էր թուրքերուն հետ տեղի ունեցած կռուի մը ընթացքին: Տիկին Անուշն ալ ուսուցչուհի եղած էր նոյն դպրոցը:

Մայր և որդի գիրար շատ կը սիրէին և Գուրգէն ամէն կերպ կը ջանար օգտակար ըլլալ և ներութիւն չպատճառել իր մօրը:

Տիկին Անուշ իր աշխատասէր և հեղ բնաւորու-

թեան պատճառով, շուտով սիրուեցաւ քաղաքին մէջ և աշխատանքն անպակաս եղաւ անոր համար: Մէկուն կարը կը կարէր, միւսին տան գործերուն կ'օգնէր, երրորդին լուացքը կ'ընէր, իր և զաւկին ապրուստը հոգալու համար:

Մարագին տիրուհին, բարի մամիկը, շատ սիրած էր տիկին Անուշը. ան ըսեր էր. «Մարագս քուկդ է, ինչքան ատեն որ կ'ուզես, մէջը բնակէ»: Տիկին Անուշ գոհ էր, որովհետև աւելի լաւ տեղ մը ունենալու անկարող էր:

Գարուն էր, եկողն՝ ամառ. մարագի մէջ ալ կարելի էր ապրիլ. իսկ մինչև ձմեռ՝ Աստուած ողորմած է:

Տիկին Անուշ, գործէ ազատ ժամերուն՝ Գուրգէնի հետ միասին, աշխատանքի լծուեցաւ և կարգի բերաւ մարագը: Պատերը ծեփեցին, կիրով ճերմկեցին. պատուհանը մեծցուցին և ապակի անցուցին:

Հին ու մին տախտակներով պատին երկայնքը նստարան մը շինեցին և հնամաշ գորգով մը ծածկեցին: Օր մըն ալ սեղան և աթոռ շինեցին, ուրիշ օր մը՝ ամաններու համար պահարան մը. ու այսպէս մարագը դարձաւ մաքուր, կոկիկ բնակարան մը:

Այդ բոլոր գործերուն մէջ Գուրգէն օգնեց մօրը իր փոքրիկ մուրճով ու սղոցով: Քանի, քանի անգամ մուրճը մատերուն զարկաւ, քանի, քանի անգամ ձեռքերուն վրայ արին տեսաւ, բայց երբեք չլացաւ, գործը չձգեց, աշխատեցաւ, որ իրենց տունը աղուորնայ, իրենց կեանքը հանգստաւէտ ըլլայ:

Ու եղաւ:

Գիշեր մը Գուրգէն քունին մէջ իրենց գիւղը տեսաւ, իրենց տունը. հայրիկը կար հոն. որքա՛ն կը սիրէր հայրիկը, ու ան ալ պինքը: Պարտէզ ունէին, ծաղիկներ, ծաղիկներ...:

Տխրեցաւ սրտիկը ու քունին մէջ լացաւ:

Յանկարծ մէկը քնքոյշ ու տաք համբոյր մը դրաւ իր աչքերուն: «Հայրն էր արդեօք»: Գուրգէն բացաւ աչքերը: Ափսո՛ս, հայրը չկար. արևն էր զինքը համբուրողը:

Գուրգէն ելաւ և հագուեցաւ: Մայրը որ տան գուռը կ'աւելէր, ներս եկաւ:

— Ինչո՞ւ ելար, տղաս, դեռ կանուխ է, շատ կանուխ. արևը նոր ելաւ սարին ետևէն:

— Մայրիկ, այսօր անանկ հանգիստ կը շար-

ժիս, կարծես գործի չպիտի երթաս. կիրակի՞ է. ի՞նչ շուտ եկաւ այս անգամ կիրակին:

— Կիրակի չէ, աղուորս, հինգշաբթի է. բայց տօն է. Համբարձման տօնն է: Կը յիշե՞ս, մեր գիւղը աղջիկները դաշտ կ'երթային, ծաղիկներ կը ժողուէին, աղբիւրներէն ջուր կը գողնային, որ յետոյ բախտի վիճակը հանէին: Կը յիշե՞ս զետին եզերքը, ջրաղացին քովը կը հաւաքուէինք:

— «Ճա՛ն կիւլիւմ, ճա՛ն, ճա՛ն». յիշեցի, վիճակի օր, այնպէս չէ՞, մայրիկ:

— Այո, այսօր Համբարձման տօն է. գործի չպիտի երթամ:

— Աս ծաղիկները:

— Դրացիին աղջիկը, Արուսեակը տուաւ քեզի համար:

— Բարի աղջիկ է Արուսեակը, որ տեսնամ, «շնորհակալ եմ» պիտի ըսեմ: Դպրոց ալ չըլլար այս օր, անանկ չէ՞, մայրիկ, տղաքը տունը պիտի ըլլան: Աղէկ է. կը խաղանք: Ո՛ւր է պարսատիկս, մայրիկ:

Գուրգէն լաւ նշան առնող էր. պարսատիկով, եթէ ուզէր, թռչունը երկինքէն վար կը բերէր, նետ աղեղով ուզած կէտին կը զարնէր: Անոր պէս նշան առնող հատ մըն ալ չկար թաղին տղոցը մէջ: Առհասարակ քաջ տղայ մըն էր Գուրգէն, պղտիկներուն, թռչներուն պաշտպան, չարերուն սաստող: Եթէ մայրիկը ձգէր, ան բոլորին դասը կու տար: Բայց մայրիկը չէր ձգեր որ Գուրգէն ամէնուն հետ խաղայ, կը վախնար տղոց կռոււթաւքէն: Ինք գաղթական խեղճ կին մըն էր վերջապէս, չէր ուզեր դրացիներուն հետ գէշ մարդ ըլլալ: Գուրգէն շատ անգամ մինակը կը խաղար:

Այդ օրը երջանիկ օր մը եղաւ Գուրգէնի համար: Իրենք ալ դրացիներուն հետ, ուտելիք առած,

գացին «Աղջիկ սղբիւր», Համբարձման տօնը տօնելու, վիճակ հանելու:

Ինչ լաւ էր: Լերան ստորոտը, հովտին մէջ, գետին ափը, ու աղբիւրին քովիկը:

Հագած-կապած ոսկի մարգարիտ, ակնեղէնով զարդարուած հարս-աղջիկներ, նոր հագուստներ, կօշիկներ հագած մանուկներ. կէր, խո՛ւմ, խա՛ղ, երգ, պար, նուագ...

Գուրգէնն ալ բան մը ունէր «բախտի պտուկ» ին մէջ: Աղուոր աղջիկ մը՝ Արուսեակ՝ երգեց «ճան կիւլիւմ» մը, քողածածուկ պզտիկ աղջիկը իր պզտիկ մատիկներով դուրս քաշեց ջուրէն բան մը, սուլիչ մը, որ Գուրգէնինն էր: Ամէնքը ուրախ ծափահարեցին. լաւ վիճակ ինկած էր Գուրգէնին. ան «մե՛ծ» մարդ պիտի ըլլար:

Տիկին Անուշն ալ ուրախ էր. ան ջերմօրէն համբուրեց իր «բախտաւոր» մանչուկը:

Յետոյ մանուկներ պարսատիկով նշան առին. յետոյ երկու խումբի բաժնուեցան ու «պատերազմ» խաղացին. յետոյ «հա՛ ո՛ւ ուա՛» քաշելով բլուրին գագաթը ելան «բերդը» գրաւեցին:

Ու այդ բոլոր խաղերուն մէջ Գուրգէն՝ իր հասակակիցներուն մէջ՝ առաջինն էր:

Ինչ ուրախ, ինչ երջանիկ օր էր այդ օրը: Երկար օրեր Գուրգէն չկրցաւ մոռնալ այդ օրը. սիրեց այդ նոր քաղաքը և ինքզինքը զգաց անոր հարազատ զաւակը:

Միայն թէ մայրիկը շատ կը շարժարուէր ապրուստը հայթայթելու համար: Երբ կիրակի օրերը մայրը ամբողջ օրը տունը մնար, Գուրգէն ուրախ կ'ըլլար. մօրը հետ եկեղեցի կ'երթային, յետոյ իրենց գաղթական ծանօթներուն կ'այցելէին, երբեմն ալ ծանօթներուն քով կը ճաշէին:

Իրիկուն մը տիկին Անուշ նստած՝ ծանօթներէ ստացած գործածուած հագուստներ՝ կը կարէր, կը յարմարեցնէր Գուրգէնի: Գուրգէն թղթի վրայ մատիտով գառնուկներ կը գծէր: Դուրսը հով կար և անձրև կը տեղար:

Յանկարծ, դրան քովէն աղիողորմ մուտուք մը լսուեցաւ: Գուրգէն թռաւ, դուռը բացաւ. փողոցին անտէր շնիկն էր, Քոթոթը: Գուրգէն յաճախ անոր հաց և կերակուրի աւելցուքներ տուած էր. այսպէսով անոնք բարեկամացած էին և զիրար շատ կը սիրէին:

— Մայրիկ, Քոթոթն է, թրջուած է, կը մսի. անօթի ըլլալու է, ներս առնե՞մ:

— Ա՛ռ, — եղաւ պատասխանը:

Տիկին անուշ բարի էր, կը սիրէր անասունները:

Գուրգէն ներս առաւ շնիկը, լաթով մը սրբեց, անոր թաց մարմինը. քիչիկ մը թրջած հաց տուաւ, ու դրան քովի անկիւնը լաթ մը փռելով շնիկը վրան նստեցուց:

Քոթոթ ուտել խմելով ու տաքնալով՝ աշխուժացաւ. սկսաւ խաղալ Գուրգէնին հետ. սուտէն կը խածնէր անոր ոտքերը, կը վազվզէր ասդին անդին. Գուրգէն ուրախ էր. ընկեր մը ունէր:

Ուշ էր. պիտի քնանային. իսկ անձրևը կը շարունակէր տեղալ:

Մայրիկն արտօնեց, որ շնիկը այդ գիշեր տունը մնայ: Շնիկը քնացաւ իրեն համար պատրաստուած անկիւնը:

Բան մը միայն մայրիկին հաճելի չէր գար: Շնիկը սովորութիւն ըրած էր ակոսներով քաշել, հանել իր տակը փռուած լաթը և ճանկերով փորփրել անկիւնի հողը: Ամէն առաւօտ մայրիկը ստիպուած էր ջրել, կոխկռտել, տեղը նստեցնել հողը: Բայց իր

տղան չբաժնելու համար հաւատարիմ ընկերոջմէ մը ,
դուրս չէր ըներ շնիկը :

Օր մը տղաքը փողոցը վէզ կը խաղային : Գուր-
գէն հեռուն կեցած՝ կը գիտէր անոնց խաղը : Ինքն
ալ հո՞ն գիւղը շատ խաղցած էր այդ խաղը . լաւ նը-
շան ատենի գիտէր . որքա՞ն կը շահէր , որքա՞ն՝ վէզեր
ունեցած էր : Ա՛խ , ինչքան կ'ուզէր ինքն ալ խաղալ
տղոց հետ : Թող մէյ մը տեսնէին այդ քաղաքացի տը-
ղաքը թէ վէզն ինչպէ՞ս կը խաղան :

Գետնին վրայ , ուղիղ գծով շարուած էին վէ-
զերը : Տղաք կարգով , իրենց ունեցած լաւագոյն վէ-
զով կը զարնէին շարքին ու եթէ շարքէն դուրս նե-
տէին վէզ մը , շահած կ'ըլլային : Ուրախ և հետաքը-
բիւր խաղ էր :

— Գուրգէն , եկուր մեզի հետ վէզ խաղցիւր ,
կանչեց տղաներէն մէկը՝ Տիգրան :

— Ես վէզ չունիմ :

— Ես հատ մը կու տամ . պայմանաւ որ , եթէ
շահիս , ինծի երկու հատ տաս :

— Շնորհակալ եմ , կ'ընայ ըլլալ , որ կորսն-
ցեմ . այն ատեն վէզդ կորսուած կ'ըլլայ . Ես քեզի
փնաս չեմ ուզեր տալ :

— Ես շատ ունիմ . կը ծախեմ . հինգ հատը
երկու կուպէկ . եթէ կ'ուզես դրամով առ , — ըսաւ
Գագիկ :

— Ես դրամ չունիմ . մայրս ատանկ բաներու
համար ինծի ստակ չի տար :

Տղաքը լռեցին ու շարունակեցին իրենց խա-
ղը : Գուրգէնը տեսակ մը կարօտով կը հետնէր անոնց
խաղին :

Յանկարծ Քոթոթը մօտեցաւ Գուրգէնին , բեր-
նին մէջ բան մը դարձնելով :

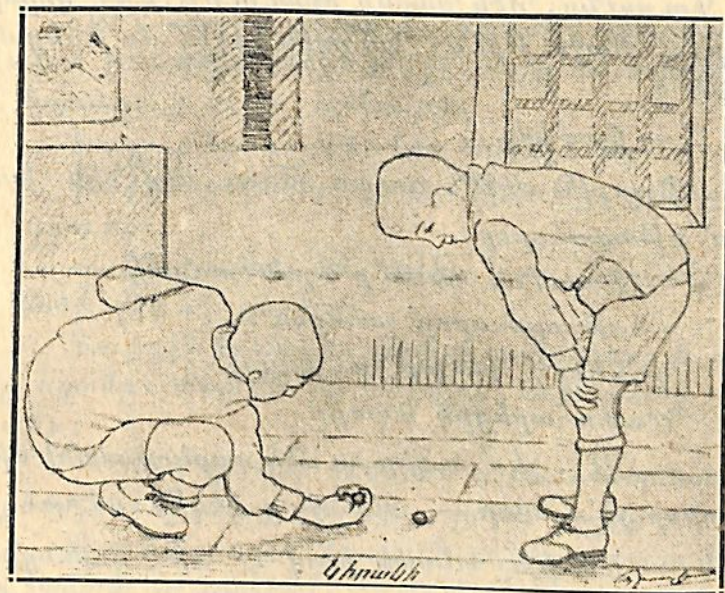
— Ի՞նչ է , ոսկո՞ր ունիս , Քոթոթ :

Շնիկը Գուրգէնին ոտքերուն քով ձգեց բեր-
նին ոսկորը :

Վէզ մը...

— Անպիտա՛ն , տղոց վէզը գողցեր ես . չա՛ր
քեզի . գողութիւն չընես , յետոյ ծեծ կ'ուտես :

Վերցուց վէզը՝ ծանրկեկ , ողորկ , սաթի պէս
փայլուն վէզ մըն էր :

— Տղա՛ք , աս որո՞ւն վէզն է որ Քոթոթը գող-
ցեր է . առէ՛ք :

Տղաքն առին , նայեցան , իրարու ցուցուցին .
տէրը չեղաւ :

— Մերինը չէ . ուրիշ տեղէ մը գտած ըլլալու
է , քեզի թող ըլլայ , եկուր անգամ մը խաղցիւր հե-
տերնիս :

Գուրգէնի սրտիկը ուրախութեամբ տրոփեց :

վեզ մը ունէր. կրնար խաղալ: Սն համբուրեց շնի-
կին ճակատը. շնիկն ուրախ ուրախ շարժեց պոչը:
Գուրգէն ինքն ալ շարքի կեցաւ:

— Զա՛րկ, Գուրգէն, կարգը քուկդ է, — ձայն
տուաւ խաղին «մելիքը»:

Գուրգէն յառաջացաւ. վեզը դարձուց բթա-
մատին և ցուցամատին մէջտեղը. ձախ աչքը գոցեց,
աջով նայեցաւ վեզերու շարքին: Մէկ վեզ մը ու-
նէր Գուրգէնը. մէկ դարկի իրաւունք, եթէ կորսն-
ցնէր... Քաջութիւն: Գուրգէն քիչիկ մը ծռեց մէջ-
քը ու

— Զրա՛խկ...

Շարքին մէջէն դուրս թռաւ ամէնէն խոշոր
վեզը՝ «թագաւորը»:

— Տարա՛ւ. տեսա՞ք նշան առնողը:

— «Թագաւոր»ը շահեցաւ:

— Կեցցէ՛ Գուրգէնը, կեցցէ՛...

Ծափահարեցին տղաքը:

— Զէ՛, չեմ ուզեր որ մէկ գարկով տանի «թա-
գաւոր»ը, չեմ տար, — տրտնջաց վեզին տէրը:

— Ատ ի՛նչ տեսակ խաղ է. եթէ կորսնցնէ՞ր,
պիտի առնէիր իր վեզը, այնպէս չէ՞, — վրայ բերին
միւսները:

— Պէտք է որ տա՛ս, պէտք է տաս:

Քիչ մնաց կռիւ փրթէր մէջերնին:

— Զեմ՝ առներ վեզը. թող տիրոջը մնայ. այս
առաջինը չհաշուենք. թոյլ տուէք հատ մըն ալ նը-
շան առնեմ, — ըսաւ Գուրգէնը:

— Այո՛, ո՛չ, այո՛, ո՛չ:

Գուրգէնը պնդեց. վեզը տուին տիրոջը: Կըր-

կին դրին շարքին մէջ: Գուրգէնը կրկին անգամ պի-
տի դարնէր: Հաղիւ ձախ աչքը գոցած՝

— Զաա՛թ...

Գծէն դուրս թռաւ ուրիշ վեզ մը:

— Շահե՛ր է, շահե՛ր է...

Կանչեցին բոլորը. Գուրգէն ունեցաւ երկու
վեզ. շահածը դրաւ շարքին մէջ. ալ իրաւունք ու-
նէր խաղալու: Կարգի կեցաւ: Կրկին շահեցաւ, մէկ,
երկու, երեք... Ունեցաւ հինգ վեզ:

«Զէ՛, ասանկ չըլլար — մտածեց Գուրգէնը —
պէտք է նաև կորսնցնել. թէ չէ՛ մեղք են տղաքը»...
Ու կորսնցուց մէկը, երկուքը:

Խաղը լմնացաւ. Գոհ էին ամէնքն՝ ալ:

Գուրգէնը վաղեց, գտաւ Քոքոթը, գրկեց զայն
ու գգուեց.

— Շնորհակալ եմ, շնիկս, շատ շնորհակալ եմ,
որ ինծի վեզ մը բերիր:

Գուրգէն իրիկունը մօրը ցցուց վեզերը և պատ-
մեց եղածը: Քոթոթ իր հաշոցով հաստատեց անոր
ըսածը:

— Տես որ այդ վեզերով գլխուդ փորձանք չը-
բերես. կռիւի տեղի չտաս, — ըսաւ մայրը:

Քանի մը օրէն Գուրգէն ունեցաւ շատ վեզեր.
ան յաճախ կը շահէր: Քոթոթին գտած վեզն ան-
նման էր. երբ անով դարնէր՝ երբեք չէր վրիպեր:

Շուտով տղաներու մէջ տրտունջ ելաւ. «Ատ
վեզով չպիտի խաղաս. ատիկա կախարդ բան մը ու-
նի մէջը. չենք ուզեր ատիկա», — ըսին:

Քանի տղաք Գուրգէնին իրաւունք տուին.
ուրիշներ հակառակը պնդեցին: Երկու խմբի բաժ-
նուեցան. կռիւ եղաւ, վրայ գլուխ պատուեցաւ,
քիթ ու երես ճանկուտուեցաւ, մայրեր միջամտեցին
գործը մեծցաւ:

Գուրգէնի մայրը, որ վերջինը ըլլալով մօտեցաւ կռուողներուն, երբ իմացաւ եղելութիւնը, առաւ տղուն բոլոր վէգերը, և նետեց գետին:

— Ամէն ոք թող առնէ իր վէգը, — ըսաւ — Գուրգէնը ալ վէգ չպիտի խաղայ:

Ու բռնելով տղուն ձեռքէն, տուն տարաւ:

Գուրգէնը տխրեցաւ, բայց բան մը չըսաւ մօրը. ան գիտէր, որ երբ մայրը խիստ կերպով բան մը ըսէ, պէտք էր հնազանդիլ:

Տխուր էր, մէկը չկար, որ հետը խաղար. Գոթոթն ալ տունը չէր: Մայրիկն ալ կար կը կարէր և տխուր երգ մը կ'երգէր:

«Կռճճիկ, ուսկի՞ կու գաս, ծառայ եմ ձայնիդ...»

Կռճճիկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»...

Գուրգէն յիշեց հեռուն մնացած իրենց գիւղը, տունը, գիւղին կովերն ու գառնուկները, հայրիկը... ու հեկեկաց:

Տիկին Անուշ վար դրաւ կարը. շոյեց մանչուկին գլուխը:

— Ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ կու լաս. կը տխրի՞ս միշտակդ, այո՞:

Գուրգէնը կու լար:

— Մի՛րելիս, չեմ ուզեր դրացիներուս հետ գէշ մարդ ըլլալ. անոնցմով է որ ապրուստնիս կը հոգանք: Կ'ուզե՞ս քեզի հէքեաթ մը պատմեմ:

Գուրգէնը սրբեց աչքերը. կտրեց լացը, ժրպտեցաւ. ան հէքեաթ շատ կը սիրէր:

Մայրը սկսաւ պատմել հայ քաջերու և հրականերու աշխարհէն հէքեաթ մը:

Մայրը գեռ խօսքը չէր աւարտած երբ Գուրգէնը տեղէն վեր թռաւ. Գոթոթը կը ճանկուտէր դուռը, ներս գալ կ'ուզէր:

Գուրգէնը դուռը բացաւ, շնիկը ներս առաւ. մոռցաւ հէքեաթը. շնիկին հետ քաշուեցաւ անկիւնը:

Ի՞նչ տեսնէ, շնիկը ներէն փորփրած էր գետինը, այս անգամ աւելի խորունկ:

Ան՝ ուզեց հաւաքել, ամրացնել հողը, որ մայրը չտեսնէ. երբ յանկարծ... փոսին մէջ փորփրուած հողին վրայ տեսաւ վէգ մը:

Քոթոթին առաջին անգամ բերած վէգին պէս աղուոր վէգ մը:

Գուրգէնին սրտիկը տրոփեց. վէգ մը... Նախ ուզեց ցոյց տալ մայրիկին: Յետոյ մտածեց, թէ մայրը կ'առնէ կը նետէ: Ու կամացուկ մը վէգը թաղեց հողերուն մէջ:

«Թող մնայ. վերջը կ'առնեմ», — մտածեց:

— Հոգ ի՞նչ կ'ընես:

— Քոթոթը նորէն փորփրեր է գետինը. կ'ամրացնեմ, մայրիկ:

— Է՛, եթէ շնիկդ միշտ ատանկ անկարգութիւն մտցնէ տունին մէջ՝ ալ չեմ ձգեր որ ալ ներս առնես:

— Ո՛չ, մայրի՛կ, կ'աղաչեմ. ես կը սաստեմ որ ուրիշ անգամ չընէ:

Գուրգէն յանդիմանեց շունը և քանի մը թեթեւ հարուած տուաւ շան թաթիկներուն:

Շունը՝ կարծելով թէ Գուրգէնը կը խաղայ իրեն հետ՝ ուրախ ուրախ հաչեց:

Գիշերը, երապին մէջ, Գուրգէնը վէգ կը խաղար իր ընկերներուն հետ. ի՞նչ ուրախ էր:

Յաջորդ օրը՝ մօրը գործի երթալէն յետոյ՝ Գուրգէնը հանեց հողին մէջ պահած վէգը. քիչիկ մը սիրեց. քանի մը տեղ նշան դարկաւ ու զգուշութեամբ պահեց զրպանին մէջ:

Շատ դժուար էր վէգ ունենալ և հեռու մնալ

խաղցող տղաքներէ : Բայց դիմացաւ . չէր ուզեր մայրը բարկացնել :

Իսկ միւս օրը մայրը գործի չգնաց . տկար էր : Քանի մը դրացուհիներ , ու մանաւանդ տանտիրուհին՝ պառաւ մամիկը , եկան-գացին , որպիսութիւնը հարցնելու :

Երեկոյեան պառաւ մամիկը կրկին եկաւ , բերելով աման մը տաք ապուր հիւանդին համար , և պընակ մը մսեղէն՝ Գուրգէնին :

Պառաւ մամիկը նստաւ հիւանդին քով , ու ըսկաւ զրուցել անոր հետ : Գուրգէն չբաղած էր ճաշով , չլսեց անոնց խօսակցութեան սկիզբը : Բայց , երբ կերակուրը լմնցուց , Քոթոթին բաժինն ալ տուաւ , ու կարգը հասաւ կարմիր խնձոր մը կրծելուն՝ ուշադրութիւնը դարձուց մեծերուն կողմը :

— Ատանկ դէպքեր շատ պատահած են մեր քաղաքին մէջ , կ'ըսէր մամիկը : Գետի միւս եզերքին սրճագոյն այն մե՛ծ , գեղեցիկ տունը գիտես չէ՞ . Չալթուկեանին տունը : Աչքովս տեսած , ականջովս լսած բան է որ քեզի կ'ըսեմ : Չալթուկեանը ձեզի պէս գաղթական եկած է այս քաղաքը : Կ'աշխատի , քիչիկ մը դրամ կը հաւաքէ , պղտիկ հող մը կ'առնէ բերդին մեծ դրանը մօտիկ . այն դուռը , որուն վրայ մինչև օրս խոյի գլուխ մը կայ . տեսած ես , չէ՞ : Հողը կ'առնէ և կ'ուզէ պղտիկ խանութ մը շինել վրան :

Բանուորները կը սկսին հողը քանդել և ի՛նչ... Կարաս մը գեղին ոսկի : Այնքան շատ , այնքան շատ , որ կէսը կ'առաւարութիւնն առնելէն , բանուորներուն ալ բաժին հանելէն ետքը՝ հողին տիրոջը այնքան կը մնայ , որ ան կը դառնայ քաղաքին հարուստներէն մին :

— Մինակ ա՛յդ : Տէր Սաղաթէլի տունը գիտե՞ս . նահանգապետին տունէն վար : Ան ալ գտնուած ոսկիով հարստացաւ : Պզտիկ ժամուն քովը կեցող

«Դրըմբ»ը գիտես , չէ՞ . ան ալ : Քանի քանինե՛րը : Ատանկ , գետնին մէջ պահուած գանձեր շատ կան մեր քաղաքին մէջ . մայրաքաղաք է եղած , թագաւորներ , իշխաններ են ապրած , պատերազմներ են եղած , երկրաշարժներ... Է՛հ , ես ինչ գիտնամ . գանձ շատ : Ուրկէ՞ գիտնամ թէ մեր տունին մէջ ալ գանձ չկայ . հին տուն է : Բայց ով գիտէ բախտը որուն դէմ կ'ելլէ :

— Բախտս ո՞րն է , մայրիկ , — կ'ըսէ տիկին Անուշը :

— Չէ՛ , աղջիկս , ատանկ մի ըսեր : Ատանկ պահուած գանձերը երազով կը յայտնուին անոր՝ ուրուն որ բաղդն է : Կ'ըսեն թէ՛ Չալթուկեանին երազը երեք անգամ , երկա՛ր , ճերմակ մօրուքով ծերունի մը երեցած և ըսած է .

«Եկուր սա հողը աւ , հոս է քու բախտդ» : Չալթուկեան՝ տղամարդ ըլլալով՝ կարևորութիւն չտուաւ : Բայց երբ տարիներ վերջ հող առնելու է ելած , բախտի դրդումով երազին մէջ տեսած գետինն է գնած և գտած՝ իր բախտը :

«Կ'ըսեն թէ , եթէ բախտին տէրը չփորէ հողը և ուրիշ մը ձեռնամուխ ըլլայ , ոսկին կամ հող , մոխիր կը դառնայ , կամ խըճալով գետնին խորը կը հոսի» :

Տիկին Անուշ ակամայ խնդաց :

— Ի՞նչ , չե՞ս հաւատար : Արդէն նորերդ զրոյքրոցներդ ոչ մէկ հրաշքի չէք հաւատար . ատոր համար «Հացը դարձեր է ձիաւոր , մենք ոտաւոր , կը վազենք , կը վաղենք , ետեւէն չենք հասնիր» :

Յետոյ մամիկը աւելցուց .

— Ատանկ գանձերու մօտիկը գանազան նշաններ կը գտնուին — իշու ծնօտ , ձիու գանկ... .

Տիկին Անուշ այլևս չկրցաւ ծիծաղը զսպել :

— Է՛հ , ինչ ըսեմ , չես հաւատար , քեզի պիտի պատահի , որ հաւատաս :

— Չէ՛, մայրիկ, կը հաւատամ: Կը հաւատամ որ գետնին մէջ գանձ կրնայ գտնուիլ: Ինչպէս ըսիր, Կարսը հին քաղաք է. մայրաքաղաք եղած է. երկրաշարժ ու պատերազմներ տեսած է. հաւանական է, որ երկրաշարժի ատեն տուններ, պալատներ փլին ու գանձը տակը պահեն: Կամ՝ պատերազմի ատեն մարդիկ՝ իրենց գանձերը թշնամիին ձեռքը չձգելու համար՝ տեղ մը թաղեն, ու քովն ալ իբր նշան ծնօտ, գանկ և այլ բաներ դնեն. ետքէն տէրերը հեռանան կամ մեռնին ու գանձը մնաց գետնին տակ, մինչև որ այդ գետինը այս կամ այն պատճառով փորուի ու գանձը երևան ելլէ: Ես չեմ հաւատար երազներուն, հրաշքներուն, ոսկիին մոխիր դառնալուն և խշշալով գետնին տակն անցնելուն:

— Էհ, դուք նորերդ արդէն ի՞նչ բանի կը հաւատաք որ...

Մամիկը՝ քիչ մը սր տնեղած, որ իր «աչքով տեսած, ականջով լսած» խօսքերուն չհաւատացին, ելաւ, երեսը խաշակնքեց, գիշեր բարի մաղթեց ու գնաց:

Գուրգէն ականջ կտրած, լսած էր անոր խօսքերը:

— Մայրիկ...

— Ի՞նչ է տղաս: Լսեցի՞ր, մամիկը աղուոր հէքեաթ մը պատմեց:

— Ատիկա հէքեաթ էր:

— Հէքեաթի պէս բան մը, պառաւական երեւակայութեան արդիւնք:

Գուրգէն չհամարձակեցաւ ըսել մօրը, թէ ինքը կ'ուզէր հաւատալ, թէ աշխարհի մէջ հրաշքներ կրնան պատահիլ:

Գիշերը ան քնացաւ գրգռուած երեւակայութեամբ. երազին մէջ տեսաւ հուրիներ, փերիներ, ըս-

պիտակամօրուս ծերուկներ, որ զինքը կը կանչէին ու կ'ըսէին.

«Քանզէ՛, հոս է քու բախտդ»:

Երկու օրէն մայրիկը աղէկցաւ, գործի գնաց: Գուրգէն յիշեց իր վէպը. ելաւ փողոց: Ընկերները վէպ կը խաղային: Սիրտն ուզեց խաղալ, բայց կրցաւ ինք զինքը զսպել. չէր ուզեր մայրիկը վշտացնել: Օր մը, երկու օր դիմացաւ. հեռու քաշուեցաւ վէպ խաղցողներէն: Բայց օր մըն ալ չդիմացաւ. մօտեցաւ:

Տղաները՝ իրենց բարի սրտիկներով մոռցած գգուտութիւն ու քէն՝ կանչեցին Գուրգէնը որ խաղայ իրենց հետ:

Գուրգէնն ալ չդիմացաւ. հանեց վէպը. կարգի կեցաւ. «Չըրբաախիկ, ... Շահեցաւ»:

Քանի մը օր խաղաղ անցաւ իրենց խաղը: Գուրգէնը բարի էր. ան իր շահած վէպերը կը բաժնէր չունեցողներուն, իրեն պահելով իր սիրական վէպը:

Օր մը նորէն կոիւ ծագեցաւ. մեծկակ, չար տղայ մը խլեց Գուրգէնին միակ վէպը, պահեց բունին մէջ և սպառնաց չտալ: Գուրգէնը բռնեց անոր ձեռքը, աշխատելով ազատել իր վէպը: Տղան ուժով մը զարկաւ Գուրգէնին գլխուն. Գուրգէնը խածաւ տղուն մատը. արիւն, լաց...

Գուրգէնը վախցաւ՝ վէպը ձգեց տղուն, փախաւ տուն:

Երեկոյեան խածուած տղուն մայրը կռուի եկաւ Գուրգէնի մօրը վրայ:

Տիկին Անուշը հանդարտեցուց բորբոքած զրացունին, ճամբեց տուն, բայց բարկութիւնն առաւ Գուրգէնէն. քանի մը անգամ զարկաւ Գուրգէնին, բան մը՝ որ երբեք ըրած չէր:

Մօր բարկութիւնն աւելցաւ, երբ նկատեց, որ

անկիւնի գետինը նորէն փորփրուած է և հողին մէջ երկու հատ վեգ կայ:

— Ա՛ս ինչ է. դուն հոս վեգ կը պահես ու կ'ըսես թէ Քոթոթը կը փորփրէ. դուն սուտ խօսիլ սոված ես: Չէ՛, փողոցի տղաքը գէշ կ'աղղեն վրադ: Այ տունը չեղած ատենս դուռը պիտի կղպեմ վրադ: Չեմ ուզեր որ դուրս ելլես, անոնց հետ խաղաս. կռուի գլուխ չունիմ:

Գուրգէն ի գուր երգունցաւ, թէ ինքը լուր չունի փորփրուած հողէն, մէջի վեգերէն. թէ ինք սուտ չի խօսիր, մայրը չհաւատաց:

Գուրգէնը տխուր սրտով մտաւ անկողին:

Յաջորդ օրը կիրակի էր. մինչև կէս օր մայրը տունն էր. բայց կէսօրէն ետքը, գործով մը քաղաք իջնելու համար, տունէն դուրս ելաւ և խակապէս դուռը գոցեց Գուրգէնին վրայ:

Գուրգէնը մինակ էր, տխուր և դժբախտ:

Ի՞նչ ըներ, ինչո՞վ զբաղէր. շնիկն ալ քովը չէր, ան դուրսը մնացած էր, ու երբեմն դրան քովը գալով կը ճանկատէր դուռը, իր տէրը կ'ուզէր: Քիչիկ մը տախտակով ու գամով խաղցաւ, քիչիկ մը մայրիկին նոր բերած այլենարանը թղթատեց, դասը կարդաց, բայց սիրտը ոչ մէկ բանի չկապուեցաւ: Դրսէն իրեն կը հասնէր խաղցող տղոց ձայնը. կիրակի էր. բոլորն ալ ուրախ կը խաղային, իսկ ինքը փակուած տան մէջ մինակ, միս մինակ:

Գուրգէնը կծկուեցաւ բազմոցին անկիւնը և ըսկաւ մտածել իր լսած հէքեաթներուն մասին:

Յանկարծ արեւ լոյսի սիւն մը նետեց պատուհանէն ներս. սենեակը լուսաւորուեցաւ ծիածանի գոյներով. ի՞նչ աղուոր էր:

Ան բացաւ մատիկները և փորձեց բռնել սիրուն ճառագայթները. ի գո՛ւր. անոնք կը փախէին մատ-

ներուն մէջէն: Յանկարծ արեւի սիւնը դարձաւ ոսկիէ սանդուխ մը: Գուրգէն անոր աստիճաններէն բարձրանալով մօտեցաւ պատուհանին. հեռո՛ւն, սարերուն քով կը շողար արեւը. և ամպերը... Բ՛հ, ինչ սքանչելի էին ամպերը. այդ որքա՛ն գոյներ ունէին:

— Արե՛ւ ճան, արե՛ւ ճան, որքան կը սիրեմ քեզի. թռչուն ըլլայի, քովդ թռչի. ամպ ըլլայի հետդ խաղայի. արե՛ւ ճան, արե՛ւ ճան, կ'ուզեմ քովդ գալ: Ու կը նայի ամպերուն, ու կը նայի արեւին:

«Ան ի՞նչ է. արեւին մէջ երկանիւ ոսկիէ կառք մը. երկու հրեղէն ձիեր ու կառքին վրայ ոսկի գանգուր, արևաշող աչքերով պատանի մը. ձիերուն ոսկիէ սանձերը բռնած՝ կը թռի, կը թռի կը թռի...»

Ո՞վ է ան հրափայլ տղան:

— Գուրգէն...

Գուրգէնը ընդոստ ետ դարձաւ ու ի՞նչ տեսնէ...

Ոսկեգանգուր, արևաշող պատանի մը կեցած է արևին սիւնին մէջ ու կը ժպտի, զինքը կը կանչէ:

— Դո՞ւն:

— Ե՛ս. չե՞ս ճանչնար զիս:

Կարծես քիչ առաջ ես քեզի տեսայ արևին մէջ, հրեղէն ձիերով կառքին վրայ:

— Ձե՞ս գիտեր անունս:

— Կեցի՛ր... Վա՛... Վա-հագն, Վահա՛գն:

— Իսկ և իսկ. ուրկէ՞ կը ճանչնաս զիս:

— Մայրիկս պատմած է քու մասին: Դու հայոց թագաւորն ես. դու քաջերուն քաջն ես, վիշապաքաղ ես, բոլոր աղջիկները, և անոնցմէ ամէնէն գեղեցիկը՝ կը սիրեն քեզի: Դու ծնած ես հայոց ծովէն. ծխացող ու բոցակէզ եղէզի մէջէն, հուր-հրեղէն են քու մազերդ, ու աչքերդ՝ մէյմէկ վառ արեգակ:

— Օ՛, կը տեսնեմ, որ լաւ կը ճանչնաս զիս. ծնունդս ալ գիտես, գործերս ալ: Ուրի՞շ, խնդալիք բան մը չե՞ս լսած իմ մասին:

— Յարգ գո՞ղը:

Վահագն խնդաց ուրախ ծիծաղով մը և լոյսէ սիւնը դողաց իր շուրջը:

— Մտ ալ գիտես. դու ամէն բան գիտես իմ մասին. ես ալ քեզի կը ճանչնամ, Գուրգէն, ու կը սիրեմ քեզի:

— Դուն զիս ուրկէ՞ կը ճանչնաս:

— Ուրկէ՞: Ամէն օր արևի մէջէն, աչքիս մէկ ճառագայթը քու վրադ եմ պահած. երբեմն դռնէն, երբեմն պատուհանէն, միշտ քեզի եմ նայած: Ես տեսայ, թէ դու ինչպէս մայրիկիդ հետ աշխատելով՝ աս մարագը սիրուն տուն մը դարձուցիր. լուսամուտը մեծցուցիր, որ ինծի լաւ տեսնէիր: Ես տեսայ, թէ

ինչպէս սեղան, աթոռ, դարակ, տանը համար պիտանի ուրիշ բաներ շինեցիր. քանի մը անգամ ալ մուրճը մատիկիդ զարկիր, ցաւցուցիր:

— Ձլացի:

— Գիտեմ. չլացիր, «օֆ» մը ըրիր ու մատիկը բերանդ տարիր: Քաջ եղար. ատոր համար աւելի սիրեցի քեզի: Ես քաջերը կը սիրեմ:

— Կ'ուզեմ քաջ ըլլալ. սորվեցուր ինծի, թէ ինչպէս կրնամ քաջ ըլլալ: Կ'ուզեմ քեզի պէս վիշապներ հնձել, քեզի պէս թշնամիներս ծունկի բերել, քեզի պէս...

— Ով որ բաղձայ բան մը ըլլալ և ջանայ ըլլալ՝ կ'ըլլայ: Դուն արդէն քաջ մըն ես. ես կ'ուզեմ չափուիլ քեզի հետ. եկուր մրցինք իրարու հետ:

— Մրցիմ քեզի՞ հետ:

— Այո՛, ինչ կայ որ:

— Բայց դու մեծ ես, թագաւոր ես, քաջերու քաջն ես, վիշապաքաղ ես, իսկ ես պզտիկ տղայ մըն եմ դեռ: Այդ ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

— Քաջ ըլլալու համար պէտք է իրմէ ուժեղին հետ մրցիլ, ուժեղն զգետնել: Ձե՞ս գիտեր Դաւիթն ու Գողիաթը:

— Բայց ան պարսատիկո՞վ...

— Մտ ալ գիտես: Դուն ալ պարսատիկ ունիս, չփորձե՞ս վրաս:

— Ես քեզի զարնե՞մ, ցաւցնե՞մ. երբե՛ք:

— Օ՛, այդքան գուլթ, քիչիկ մը հակառակ է քաջութեան:

— Բայց դուն իմ թշնամիս չես:

— Իրաւունք ունիս:

— Եկուր ուրեմն վեգ խաղալով մըցինք. տե՛ս, ես ոսկի վեգեր ունիմ:

— Ես հասարակն ալ չունիմ:

— Ունի՛ս:

— Մայրիկս նետեց վերջինն ալ:

— Նորէ՛ն կայ:

— Ո՞ւր:

— Հոն, անկիւնը, հողին մէջ:

— Դու ի՞նչ գիտես:

— Ատ վեգերը ես պահած եմ հոտ, քեզի համար:

— Իրա՞ւ, ո՞րքան բարի ես:

— Բայց վերջինն է. եթէ կորսնցնես՝ ալ վեգ չպիտի խաղաս երբեք, իսկ եթէ շահիս իմ ոսկի վեգը՝ շատ հարուստ և բախտաւոր պիտի ըլլաս: Կ'ուզե՞ս չափուիլ ինծի հետ:

— Կ'ուզե՛մ, կ'ուզեմ քա՛ջ ըլլալ

— Եկուր նայինք:

Վահագն ու Գուրգէնը փորեցին, փորփորեցին անկիւնի գետինը և... վեգ մը:

— Տեսա՞ր որ կայ:

— Վերջի՛նը:

— Այո՛, վերջինը:

— Խաղա՞նք:

— Այո՛:

Ու Վահագնը արեւադ գետնին վրայ դրաւ իր ոսկի վեգը:

— Առաջին զարկն ինծի՞ կու տաս:

— Հապա որո՞ւ:

— Գուցէ բախտը քեզի տայ. ես խաղի մէջ կ'ուզեմ շիտակ ըլլալ:

— Կ'ուզես վիճա՞կ ձգենք:

— Այո՛:

— Լա՛ւ, սիրեցի շիտակութիւնդ:

Վահագնը գլխէն ոսկիէ մազ մը փրցուց, ձեռքը տարաւ կոնակին ետեւը, մազը պահեց ափերէն մէկուն մէջ, ու գոցուած ձեռքերը առաջ բերաւ:

— Ո՞րը:

— Չախը:

Ու Գուրգէն մատներով զարկաւ Վահագնի ձախ ձեռքին: Ան ձեռքը բացաւ. ոսկիէ մազը մէջն էր: Գուրգէնը շահած էր առաջին զարկը:

— Շահեցա՛ր, քուկդ է առաջին զարկի իրաւունքը: Չա՛րկ:

Գուրգէնը վեգը խաղցուց մատներուն մէջ.

ճիշտ առաջիններուն կը նմանէր: Պիտի շահէր, եթէ միայն ոսկիէ վէգը ծանր ըլլալով...

Բայց պէտք էր չափուիլ, փորձել բախտը, յաղթել կամ յաղթուիլ:

Հեռացաւ քիչիկ մը. աշուկները բաց ու խուփ ընելով՝ ճշտեց կէտը. քիչ մը ծռեց մէջքը ու...

Չրախկ...

Ոսկի վէգը թռաւ ինկաւ անկիւնի փոսը:

— Շահեցա՛ր... Ա՛ռ ոսկի վէգս. քուկդ է. ալ ասկէ ետքը հարուստ ու երջանիկ պիտի ըլլաս:

— Կ'ուզեմ քաջ ըլլալ:

— Նաև քաջ և ազգիդ օգտակար մէկը:

Ու վահագնը ետ ետ երթալով մօտեցաւ փոսին:

— Ա՛ռ, հոս է քու բախտդ:

Գուրգէն երբ շարժեցաւ տեղէն անկիւնին մօտենալու և վէգն առնելու, յանկարծ արևը քաշուեցաւ, սենեակը մթնեց ու վահագնը... անյայտացաւ:

Արևին հետ եկաւ, արևին հետ գնաց:

* * *

Աշուն էր: Գուրգէնն արդէն դպրոց կ'երթար. շատ գոհ էր: Ուսուցիչները կը սիրէին զայն իր բարի վարքին և ուղիմուծեանը համար: Ան երջանիկ էր դպրոցին մէջ:

Բայց այդ երջանկաւէտ դպրոցը շատ մը հոգեր բերած էր տիկին Անուշին:

Յուրտ էր Կարսի աշունը. խակ իր մանչը թե-

թև էր հագուած: Պէտք էր տաք հագուստներ, վերարկու, կօշիկ, գլխարկ... Նաև գրենական պիտոյքներու, գրքի, տետրակի դրամ:

Ուրիշ⁶. ո՞ր մէկին հասնէր տիկին Անուշը: Գործերն երթալով կը քիչնային. կ'ըլլար որ օրերով գործ չէր ունենար, հացի դրամի կարօտը կը քաշէր: Ծանր գործերու ձեռք կը դարնէր, օրէ օր կը տկարանար: Ի՞նչ պիտի ըլլար իրենց վերջը:

Գուրգէնը կը հասկնար մօրը վիշտը. բայց ի՞նչ կրնար ընել. շատ-շատ չպիտի ուզեր սրտին փափաքածը և լռիկ մնջիկ պիտի տանէր իրեն բաժին ինկած զրկանքը:

Ան կը ջանար թուղթ ու մատիտ շատ չգործածել, հագուստն ու կօշիկը խնամքով պահել, դասերը սորվիլ ու մայրը ստով մխիթարել:

Քոթոթն ալ կարծես կը հասկնար անոնց վիշտը. խելօքիկ մը կը դառնար անոնց շուրջը. փողոցէն փայտ կը գտնէր, կը բերէր տուն. իրեն տըրուած կերակուրի ոսկորներէն, հացի պատառներէն, մաս մը տեղ մը կը պահէր որ շուտով նոր կեր չուզէ Գուրգէնէն:

Աղքատութիւնը հրէշի մը պէս մօտած էր անոնց տունը և կը տանջէր բոլորը: Բայց Գուրգէնը բնաւ չէր յուսահատեր:

Անոր սրտին մէջ միշտ հաւատք մը կար թէ իրենք հարուստ և երջանիկ պիտի ըլլան: Չէ՞ որ վահագնը այդպէս ըսաւ իրեն:

Վահագնը՝ արևի պէս ջերմ, արևի պէս բարի, ի՞նչպէս կրնար խաբել. օր մը...

Այդ օրը շատ ցուրտ էր. ջրերը սառ էին կապած: Եղեամբ ձիւնի պէս նստեր էր ամէն կողմ:

Գուրգէնենք զեռ վառարան չունէին. փայտ
ալ չունէին. տունը պաղ էր:

Շնիկն ալ կը մսէր. դողդողալով նստած էր
իր անկիւնը, լաթի մը վրան:

Տիկին Անուշ տունն էր, գործ չունէր. Գուր-
գէնն ալ կօշիկ չունէր. չէր կրցած դպրոց երթալ.
Կօշիկը դրկած էին կարկտելու:

Տխուր բան մը կար տունին մէջ: Ամէնքը
լուռ էին:

Յանկարծ Քոթոթը վեր թռաւ տեղէն, քաշեց
տակի լաթը, ու սկսաւ ճանկերով փորժիլ հողը,
հաչել, մօտենալ Գուրգէնին, Տիկին Անուշին, խած-
նել անոնց փէշէն, քաշել փոսին քով ու նորէն հա-
չել, գետինը հոտւրտալով ու փորժիլով:

— Չէ՛, Քոթոթ, դու երթալով կը խենթե-
նաս. ալ քեզի տունը պահել չըլլար, ըսաւ տիկին
Անուշը:

— Մայրի՛կ, այս ցուրտին մեղք չէ՞. գոնէ
մինչև գարուն թող մնայ:

Այդ վայրկեանին դուռը բացուեցաւ և պառաւ
մամիկը բեռնակիր մարդու մը հետ ներս մտաւ.

Մարդը շալկած էր մեծ, ծանր պարկ մը:

— Հոս թափէ,— ըսաւ մամիկը:

Մարդը պարկը պարպեց տունին մէջտեղը. ըս-
տեպիւն, բողկ, ճանկնդեղ, շողգամ:

— Աս ի՞նչ է: — զարմացած հարցուց տիկին
Անուշը:

— Ի՞նչ ընեմ, դուք մեր երկրի սովորութիւն

ները չէք գիտեր: Հոս ձմեռը շատ ցուրտ կ'ըլլայ.
արմտիք չի ճարուիր. եղածն ալ շատ սուղ է: Աշու-
նէն պէտք է գնել, տունը պահել. վերջին բերքն է.
այսօր ալ եթէ չառնէիր...

— Այո, բայց...

— Կը հասկնամ. դրամ չունիս: Ես վճարած
եմ, հոգ չէ. երբ ունենաս, այն ատեն կու տաս: Աստ-
ուած ողորմած է. մարդուս պարտքն է իր խեղճ դը-
րացին հոգալ: Ասանկ չէք մնար օր մը Գուրգէնը կը
մեծնայ...

— Ահ, մինչև որ ան մեծնայ... Շնորհակալ
եմ. Աստուած սրտիդ ուղածին պէս թող կամենայ:

Մամիկը բեռնակիրին հետ դուռս գնաց:

Քոթոթն ուրախ կը հաչէր, հողը կը փորէր:
Գուրգէնը անուշ ստեպլին մը կ'ուտէր:

— Մարդս ասանկ բարի ըլլալու է, Գուրգէն:

— Այո՛, մայրիկ, երբ մեծնամ, զայն ինծի
մէծ մայրիկ պիտի ընեմ, քովս պիտի պահեմ. ար-
դէն ինք զաւակ և թոռնիկ չունի:

— Լաւութիւնը լաւութիւնով կը հատուցա-
նեն, տղա՛ս. լաւ միտքդ պահէ:

— Թող մէկ մը մեծնամ, դործի ըլլամ, կը
տեսնես: Հիմա ո՛ւր պահելու ենք ասոնք, որքա՛ն
ալ շատ են, մայրիկ:

— Տունին մէջ հոր մը փորելու և մէջը պա-
հելու ենք: Հոս շատ ցուրտ ըլլալուն արմտիքը հո-
ղին մէջ կը պահեն որ չսառի:

— Ո՛ւր բանանք հորը:

— Ո՛ւր: Քոթոթին անկիւնը: Անկէ յարմար

տեղ չկայ. Շնիկն այլևս նստարանին տակը թող պառկի. հորին բերանը տախտակ կը դնենք ու կ'ապատինք շունիդ անկարգութենէն:

Գուրգէն գնաց դրացիներէն բրիչ մը բերաւ ու մայր ու որդի սկսան փորել Գոթոթի անկիւնը:

Տիկին Անուշը կը փորէր, իսկ Գուրգէնը թիով հողը դուրս կը նետէր. գետինն այնքան ալ կարծր չէր, դիւրաւ կը փորուէր:

Գոթոթը ուրախ կը գառնար անոնց շուրջը և ուրախ կը հաչէր:

Փոսը բաւական խորունկցած էր. յանկարծ վէգ մը. քիչ մը այն կողմը երկրորդ մը, երրորդ մը:

Գուրգէնի ուրախութեանը չափ չկար. ուրեմն սուտ չէր, երազ չէր:

— Վահագնին վէգերը, մայրիկ, վահագնին վէգերը, հոս ինծի համար պահած է. ինքն ըսաւ: Քեզի պատմեցի, չէ՞:

— Այո՛, պատմեցիր երազդ:

— Երա՞զ... Ո՛չ, մայրիկ, երազ չէ: Հապա այս վէգերը. չէ՞ որ ասոնք իրական են:

— Այո՛:

— Ուրե՞մն...

— Փորենք:

Ու տիկին Անուշ աւելի եռանդով սկսաւ փորել գետինը. աւելի լայնցնել տարածութիւնը. իրեն պէտք եղածէն աւելի:

«Աս վէգերը... կը մտմտար ան, — հին տուն է. չըլլայ թէ... աս վէգերը իբր նշան դրուած ըլլան. ո՞վ գիտէ»: Ու աւելի ուժով կը զարնէր բրիչը: Գուրգէն փոսին մէջ մտած՝ դուրս կը նետէր հողը:

Բրիչը քարի զարնուեցաւ: Սալ քար մըն էր: Զգիտես ինչո՞ւ տիկին Անուշին սիրտը սկսաւ ուժ եղ տրոխել: ձեռքերը դողալ սկսան:

— Ալ յոգնեցար, մայրիկ, կարծեմ այսքան տեղը կը բաւէ բանջարեղէններուն: Եթէ քիչ է, խորացնելու փոխարէն կրնանք քիչ մը լայնցնել:

Տիկին Անուշ չլսեց աղուն ըսածը. ան ուժով կը զարնէր սալ քարը շրջապատող հողերուն: Քարը տեղի տուաւ. շարժեցաւ: Երկուքը միասին շրջեցին քարը. տակը փոս մը: Տիկին անուշ ձեռքերը մըտցուց փոսին մէջ ու դուրս քաշեց ծանր բան մը... Հին, սկսած կաւէ պտուկ մը, կափարիչը մոմով գոցուած: Բացին:

Ոսկի՛... Դեղին հին ոսկիներ...

Արևը ոսկի սիւն մը ձգած էր ներս, ու վահագնը կեցած անոր մէջ՝ կը ժպտէր:

— Տեսա՞ք, տեսա՞ք:

Շնիկն ամէնէն շուտ իմացած էր գանձին տեղը, բայց լեզու չունէր որ հասկցնէր. ան հիմա ուրախ էր, երջանիկ:

Երջանիկ պիտի ըլլային ամէնքը. Գուրգէնը, մայրը, պառաւ մամիկը, ուրիշներ ալ, շատեր...

— Ոսկեհո՛ւր, արևաշո՛ղ, վիշապաքա՛ղ վահագնը: հայու թագաւոր, հայու աստուած. ես հաւատացի քեզի. գիտէի, որ քու ձեռքդ է մեր բախտը, որ քան շնորհակալ եմ քեզի:

Քեզի պէս քա՛ջ, քեզի պէս բարի պիտի ըլլամ. չարին վրիժառու, բարիին պաշտպան պիտի ըլլամ. քեզի պէս, քեզի պէս...

Այսպէս ըսաւ Գուրգէնը՝ ձեռքերը դէպի վահագնը երկարած: Բայց վահագնը չկար, կային ոսկիները, որ կը շողային արեւին տակ: Իսկ ինքը առէ սանդուխով ելած էր վե՛ր, վե՛ր, երկինք. ու հեծած իր ոսկեղէն կառքը, բռնած հրեղէն ձիերու սանձը՝ կը սուրար հայոց երկինքին վրայ, նոր Գուրգէններու բախտ տանելու համար:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Սմիսը երկու գիրք կը հրատարակուին՝ ամսոյ 15ին և 30ին:

«ՄԱՍԻՍ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԷՆ ՄԻՆՁԵՒ ՀԻՄԱ
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ՝

Թիւ 1) Հինգ պատմուածքներ՝	Յ. Թումանեան եւ Ղ. Աղայեան
Թիւ 2) Սասունցի Դաւիթ՝	Յ. Թումանեան
Թիւ 3) Մըջիւնները՝	Լ. Գաբրիէլեան
Թիւ 4) Լուսերեսն ու Վարդերեսը	Կրիմ Եղբայրներ
Սագարած Աղջիկը	» »
Գերին եւ Արիւծը	Ա. Զիւնկարեան
Թիւ 5) Ուրախ Հնակարկատը	Յ. Թումանեան
Ոսկիէ աղջիկը	Գերմաներէնէ
Թիւ 6) Մօրը համար	Էտմ. Տ'Ամիշիս
Թիւ 7) Իշու մը յիշատակարանը	Կոմսուհի Սէկիր
Փոքրիկ լրտեսը	Էտմ. Տ'Ամիշիս
Թիւ 8) Արեգնազան	Ղ. Աղայեան
Թիւ 9) Երեք պատմուածքներ	Կրիմ Եղբայրներ
Թիւ 10) Մէկ օրուան թագաւոր	Հազար ու մէկ գիշերներ
Թիւ 11) Երեք պատմուածքներ	Կրիմ Եղբայրներ
Թիւ 12) Ինչո՞ւ համար է ծաղիկը եւ	Ն. Սարգսեան
Գերի արծիւը	
Թիւ 13) Տորք Անդեղ	Ղ. Աղայեան
Թիւ 14-15) Ռայէկէ Աղուէսը	Վիլհելմ Ֆրօնման
Թիւ 16-17) Մեծ Դարադարձը	Յ. Ճ. Սիբուրի
Թիւ 18) Յէր Թօղիկի զպրօցը	Րաֆֆի
Թիւ 19) Առիւծի Կորիւնը եւ այլ	Ղ. Աղայեան
պատմուածքներ	
Թիւ 20) Կաղանդ Պապան եւ այլ	Ս. Տասնապետեան
պատմուածքներ	
Թիւ 21) Վահագնի Վէգերը	Էլլէն Բիւզանդ

Մանուկներ եւ պատանիներ, կարդացէ՛ք «Մասիս»ը եւ ըսէ՛ք

ձեր ընկերներուն որ առնեն եւ կարդան

«Ազգային գրադարան

NL0224588

„ՄԱՍԻՍ“

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ՝ «ՎԷՄ», 13 Rue des Platanes Plessis Robinson Seine, Paris

ԱՆՈՐ ԵՆԹԱԿԱՅ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) ԵԴՈՎՊԻԱ՝	Պ. Թիրիքեան	Hirna
2) ՊԱՂԵՍՏԻՆ՝	» Վ. Կէտիկեան	Ierusalem, Haret el Nsare
3) ԻՐԱԲ՝	» Մ. Սոսոյեան	Baghdad, South gate, Bataveen) 27/1
4) ԱԲԱԴԱՆ՝	» Ա. Յակոբեան	P. O. Box 22
5) ԹԱԻՐԻԶ՝	» Խ. Մելքումեան	(Ecole Arménienne)
6) ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ՝	» Թ. Թաղէոսեան	Red. „Alik“
7) ԹԷՀՐԱՆ՝	» Ե. Իշխանեան	B. P. 321
8) ԴԱՄՈՍԿՈՍ՝	» Ս. Պոյաճեան	B. P. 868
9) ԳԱՀԻՐԷ՝	» Գ. Մխիթարեան	Hamam-el-Telle
10) ՀԱԼԷՊ՝	» Ե. Կոնդալեան	Rue Nationale, No. 49
11) ՄԱՐՍԷՅԼ՝	» Ն. Կապուսեան	
12) ՓԱՐԻԶ՝	» ՎԷՄ՝	
13) ՊՈՒԱՅՐԷՍ	» ԱՐՄԷՆԻԱ՝	Canning, 1087

Բ. ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) ՍՕՖԻԱ՝	Պ. Գ. Հալաճեան	B. P. 444
2) ՌՈՒՍՃՈՒԲ՝	» Օ. Զարմուշի	Ecoles Armeniennes
3) ՊՈՒՐԿԱԶ՝	» Մ. Թովմասեան	Bul. Ferdinandova, No. 3
4) ՓԼՈՎՏԻՎ՝	» Մ. Կարապետեան	

Գ. ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

1) ԱԹԷՆ՝	» Նոր Օր՝	20 A. Rue Vouli
2) ՍԵԼՍՆԻԿ՝	» Նորիզոն՝	Rue Franguini, 2

Դ. ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱ

1) ՊՈՍՏՈՆ՝	» Հայկերիք՝	13—15 Shawmut St.